

УДК 331.105.22

В.І. КІЯШКО, Харківський національний університет внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ТА РОЛЬ КЕРІВНИКА В ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Ключові слова: керівник, діяльність, підприємство

Управлінська праця є особливим видом трудової діяльності, яка виникла в результаті складного історичного процесу розвитку виробництва. Чисельність працівників управлінської праці постійно збільшується, і це світова тенденція, що не обминула й Україну. Але не тільки збільшення кількості керівних працівників а, перш за все, значущість цієї категорії як у масштабах окремої фірми, так і у масштабах економіки всієї країни в цілому актуалізує проблеми управлінської праці (організація, нормування, стимулювання). Це зрозуміло, бо від того, наскільки ефективно організовано управління працею конкретних працівників, колективів і всього суспільства залежать і результати виробництва, і саме існування даного суспільства. Радикальна перебудова системи управління економікою, що переходить до ринкових відносин – один з найважливіших напрямків реформ, що проведені у нашій країні і торкнулись всіх сфер діяльності суспільства, включаючи і діяльність підприємств. Володіючи економічною самостійністю і цілком відповідаючи за результати своєї діяльності, підприємства почали формувати у себе таку систему управління, що забезпечила б високу ефективність їх роботи, конкурентоспроможність і стійкість на ринку.

Загалом ефективність протікання управлінського процесу, готовність до ефективної діяльності колективу підприємства, відносини між співробітниками залежать від багатьох чинників: безпосередніх умов праці, професійних якостей кадрових працівників,

рівня управлінського складу та ін. Одну з перших ролей у ряді цих чинників виконують керівники підприємств, установ, організацій, їх відокремлених структурних підрозділів. Метою статті є аналіз особливостей трудової діяльності керівника сучасного підприємства.

На сьогоднішній день до процесу управління сучасним підприємством, установою, організацією (далі – підприємством) необхідно підходити з позицій не тільки науково обґрунтованих способів та прийомів організації праці, але й з використанням особливих методів управління, які б стимулювали діяльність як самих керівників підприємств, так і всього колективу в цілому. Оскільки вагомою фігурою в діяльності будь-якого підприємства є керівник, то доречно зазначити, що це особа, яка наділена правом приймати рішення в межах даних йому повноважень, який також повинен володіти умінням дискусії, бути обізнаним у сфері трудових правовідносин, та не лише знати права і обов'язки працівників, але й сприяти їх дотриманню; володіти засобами досягнення мети і методами контролю, уміло використовувати засоби заохочення та стягнення. Адже від рівня освіти керівника, його професійних здібностей, досвіду роботи, уміння управляти громадською думкою трудового колективу в значній мірі залежить успішне керівництво підприємством, установою, організацією, а разом із тим і ефективно виробництво. Ефективне функціонування підприємства – найважливіше завдання керівника сучасного виробництва.

В умовах перехідного періоду до ринкової економіки, яка орієнтована на споживчий попит, вимоги до керівника різко змінюються, у зв'язку з чим змінюється і сфера його діяльності, що призводить до потреби у керівниках нового типу, які володіють високим професіоналізмом, сучасними інформаційними технологіями, здатні до прогнозування та передбачення, спроможні адаптуватися до економічного та соціального прогресу суспільства. Сучасний керівник повинен бути не

тільки гарним організатором, що уміє вчасно налагодити виробництво і збут нових товарів і послуг, але і знати тонкощі сучасного законодавства, бути глибоко ерудованою, високо культурною людиною, що володіє внутрішньою самостійністю, сміливістю, здатністю створити команду однодумців, що надихає і веде їх за собою, а також володіти основами науки управління [1, с.34].

Досвід показує, що у значної частини наших керівників і підприємців недостатньо високий рівень знання законодавчої бази, загальної культури, а також навиків та умінь у сфері ділового спілкування [2]. Як свідчить управлінська практика, без досконалого знання чинного законодавства, умінь керівника налагодити ділове спілкування з підлеглими, партнерами, без навичок встановлювати ділові зв'язки ефективно виробництво неможливе.

Здійснюючи вплив на співробітників, керівник повинен вчиняти дії, які б спонукали їх до належного службового поведіння, та які б з одного боку відповідали вимогам підприємства, а з іншого – не порушували законних прав працівників.

Місце, що займає керівник в ієрархії управлінських структур, а також можливості впливу на підпорядковані підрозділи підприємства та особисто на працівників розкриваються в процесі управління, тому роль керівника організації виявляється в його здатності реалізувати цілі вищих управлінських структур шляхом здійснення покладених на нього функцій. Керівник повинен не тільки доводити до відома своїх підлеглих вимоги вищих органів, але і зобов'язаний роз'яснити зміст поставлених задач, зробити їх метою діяльності кожного співробітника і колективу в цілому. Керівник-лідер домагається цього шляхом утвердження свого авторитету і встановлення ділових і неформальних відносин із усіма членами групи.

Хто ж такий керівник? Термін «керівник» дослівно позначає «управляти, направляти і бути на чолі чого-небудь» [3, с.679]. Керівники – це різновид посадових осіб, наділе-

них адміністративною владою по відношенню до очолюваного ним формально-організованого колективу, які здійснюють внутрішньоорганізаційне управління ним [4, с.9]. Керівник – особа, яка очолює колектив і використовує надану йому владу для впливу на поведінку людей, що у ньому працюють. Особа, яка виконує функції керівника має різні назви, в залежності від сфери, в якій вона працює. Л.Є. Кисіль зазначає той факт, що керівників називають «адміністраторами», «менеджерами» або «організаторами роботи керованого ними колективу» [5, с.34]. П. Дракер зазначає, що раніше поняття «керівник, начальник, менеджер, шеф» визначалося як «людина, яка відповідає за роботу своїх підлеглих». Однак на початку 50-х років зміст поняття «керівник» змінилось і стало означати: «людина, яка відповідає за ефективність і результати роботи колективу». Сьогодні стає зрозумілим, що й це визначення не повністю відбиває суть справи, тому доцільно вважати формулювання «людина, яка відповідає за застосування й ефективність знання» досконалим, бо воно відбиває сучасний підхід до знання як до найважливішого з ресурсів. Земля, робоча сила і капітал сьогодні стали, головним чином, стримуючими, обмежувальними факторами, тому ефективно управління є підґрунтям ефективного економічного і соціального розвитку [6, с.70].

Як вже зазначалось, конкретна назва посади керівника підприємства є категорією мінливою. Як правило, назва посади фіксується в статуті юридичної особи або в іншому загальному чи локальному нормативному документі. Так, в минулі роки більшість керівників підприємств промисловості називались директорами; управляючими називались керівники будівельних трестів, управлінь, комбінатів; начальники очолювали транспорт – залізниці, аеропорти. У сучасних умовах найменування посади вищого менеджера пов'язано не з галуззю економіки, а із організаційно-правовою формою підприємства. Так, виробничим кооперативом поряд з

іншими органами управляє голова [7]. Організації охорони здоров'я традиційно очолюють головні лікарі, однак, слід зазначити, що останнім часом керівниками багатьох медичних установ, особливо приватних, стали директори, а головні лікарі виконують лише функції провідних спеціалістів. У системі загальної середньої освіти основною керуючою фігурою в загальноосвітній школі є директор [8], а в системі вищої професійної освіти історично склалося і юридично зафіксоване загальне найменування керівника вузу (університету, академії, інституту) – ректор [9].

В галузі мистецтва, наприклад, в театрах, функції керівника здійснює художній керівник (головний режисер). Доцільно зазначити, що останнім часом у зв'язку із створення приватних театрів, управління ними здійснюється директором [10]. Є керівники-президенти. Так, для забезпечення поточної діяльності благодійної організації призначається адміністративно-виконавчий орган на чолі з президентом (директором), повноваження якого визначаються статутом самої благодійної організації [11]. Досить розповсюдженою є посада завідуючого (в системі дошкільних установ, фармацевтичній сфері), у житлово-комунальному господарстві функції керівника покладена на начальника. Та все рівно, найрозповсюдженою назвою керівника залишається директор. Саме директор чи генеральний директор очолює найбільш поширені організаційно-правові форми господарських товариств (акціонерне товариство та товариство з обмеженою відповідальністю) [12]. Зазначимо, термін «генеральний директор» доцільно застосовувати лише на тих підприємствах, структура управління яких передбачає наявність колегіального органу – дирекції або ради директорів, до якої входять й інші директори у відповідності з напрямками діяльності (технічний, фінансовий, з правових питань). В інших випадках додаток «генеральний» (від латинського *generalis* – головний, основний) смислового юридичного навантаження і є помилковим.

Не дивлячись на багатоманітні визначення посад керівників та на відсутність у чинному трудовому законодавстві України легального визначення поняття «керівника», проект Трудового кодексу України також не дає загального визначення поняття «керівник». Незважаючи на те, що автори проекту виділи окрему 24 статтю проекту поняттю «роботодавець» [13] та, наслідуючи світові тенденції, відійшли від поняття «власник або уповноважений ним орган», замінив його зазначеним поняттям, все ж таки проект потребує доопрацювання. На нашу думку, необхідно законодавчо закріпити поняття керівника підприємства, установи, організації визначивши його як посадову особу, яка обирається, призначається або затверджується для організації і оперативного управління діяльністю підприємства і наділену роботодавцем повноваженнями одноособово безпосередньо або через інших підпорядкованих їй посадових осіб здійснювати управління та діяти без доручення від імені підприємства, установи, організації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Башмаков Н. Про статус керівника підприємства, установи, організації: деякі невіршені питання // Право України. –1999. –№ 2. –С.34.
2. Лапуста М. Планирование и распределение рабочего времени руководителя [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.management.webstandart.net/articles/1002>.
3. Коренев Э.Н. Анализ современного состояния системы корпоративного управления в Украине // Економіка: Менеджмент. Підприємництво: Зб. наук. праць. –2001. –№ 4. –С.180-190.
4. Крупчан О.Д. Організація виконавчої влади: Монографія. –К.: Вид-во УАДУ, 2001. –132 с.
5. Кисіль Л.Є. Керівник підприємства: компетенція та адміністративна відповідальність. –К.: «Наукова думка», 1998. –82 с.

6. Дракер П. Посткапиталистическое общество // Новая постиндустриальная волна на Западе. – М.: Academia, 1999. – 100 с.
7. Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 17.07.1997 р. // ВВР України. – 1997. – № 39. – Ст.261.
8. Закон України «Про загальну середню освіту» від 13.05. 1999 р. // ВВР України. – 1999. – № 28. – Ст.230.
9. Закон України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 р. // ВВР України. – 2002. – № 20. – Ст.134.
10. Закон України «Про театри і театральну справу» від 31.05.2005 р. // ВВР України. – 2005. – № 26. – Ст.350.
11. Закон України «Про благодійництво та благодійні організації» від 16.09.1997 р. // Відомості Верховної ради України. – 1997. – № 46. – Ст. 292.
12. Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 р. // ВВР України. – 1991. – № 49. – Ст.683.
13. Проект Трудового кодексу [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

Кіяшко В.І. Поняття та роль керівника в діяльності сучасного підприємства // Форум права. -2008. -№ 1. -С.221-224 [Електронний ресурс]. -Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-1/08kvidcp.pdf>

Висвітлені особливості трудової діяльності керівника сучасного підприємства в умовах ринкової економіки, розглянуті специфічні особливості, які виникають в управлінському процесі.

***

Кіяшко В.И. Понятие и роль руководителя в деятельности современного предприятия

Освещены особенности трудовой деятельности руководителя современного предприятия в условиях рыночной экономики, рассмотрены специфические особенности, которые возникают в управленческом процессе.

***

Kijashko V.I. Concept and a role of the head in activity of the modern enterprise

The features of labor activity of the head of the modern enterprise in conditions of market economy are covered, specific features which arise in administrative process are considered.